

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

ETNO-FILOLOŠKA BAŠTINA U DRNIŠKOM KRAJU

Dalia Bojčić

SPLIT, 2018.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska usmena književnost

ETNO-FILOLOŠKA BAŠTINA U DRNIŠKOM KRAJU

Studentica:

Dalia Bojčić

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2018. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Prostorno-geografsko definiranje Drniške krajine.....	4
3. Crkveno-pučka baština.....	5
3.1. Advent.....	6
3.2. Badnjak.....	6
3.3. Božić.....	7
3.4. Poklade.....	8
3.5. Korizma i Uskrs.....	9
3.6. Blagoslov kuće.....	10
3.7. Sveti Roko.....	10
4. Predaje.....	12
4.1. Povijesne predaje.....	13
5. Usmene i pučke lirske pjesme.....	17
5.1. Ojkanje.....	19
5.2. Kola-narodni plesovi.....	21
5.3. Vjerska usmena lirika.....	23
6. Poslovice.....	24
7. Svatovski običaji.....	25
8. Narodne nošnje.....	26
9. Zaključak.....	27
Izvori.....	29
Literatura.....	29
Sažetak.....	32
Summary.....	33

1. Uvod

Usmena književnost najstariji je i najdugotrajniji oblik umjetničkoga stvaranja jezičnim medijem. Svi osnovni usmenoknjiževni oblici očitavaju duboku starost. U cjelokupan sustav te dugotrajne usmene književnosti ubrajaju se lirska i epska poezija, pripovijetka, drama, retorika te mikrostrukture.¹ Usmena književnost, kao umjetnina oblikovana u jeziku, predstavlja predmet proučavanja znanosti o književnosti. Za razliku od pisane književnosti, usmena književnost proučavala se i unutar drugih disciplina. Obuhvaća jezične umjetničke tvorevine koje su nastajale usmenim načinom te ih se, kao takve, još naziva narodnima.

Nijedan književni pojam, a posebno nijedna književnost nisu ni približno tako često mijenjali ime kao što je to bilo s književnošću koju u novije vrijeme zovemo *usmenom* književnošću, ali koja je uz sve to bila poznata, možda i poznatija pod nazivom *narodna* književnost. Isprepletali su se brojni² termini, ali je usmena književnost najdulje, najdosljednije i najredovitije nazivana narodnom književnošću. Termin nije uzet slučajno, već sugerira tezu da ju je narod stvorio i prenosio s koljena na koljeno novim generacijama koje su je onda postupno usavršavale. Termin narodne književnosti prvi je u 16. st. upotrijebio francuski filozof Michael de Montaigne. Termin narodne književnosti, kao ni usmene ne ističu zašto je određeno djelo nastalo, ali termin usmene književnosti kazuje kako nastaje književno djelo postavljajući poetičku granicu.³ Hrvatska usmena književnost, stoljećima pamćena i pripovijedana ima najveće zasluge za očuvanje hrvatskoga nacionalnoga i vjerskoga identiteta. Hrvatska tradicijska kultura i književnost svjedoče četrnaest stoljetnu ukorijenjenost Hrvata u europskoj kulturi i civilizaciji.⁴

U ovom radu pisat ću o narodnim običajima, najpoznatijim narodnim pjesmama, nekim povijesnim utvrdama te lokalitetima koji zajedno predstavljaju simbol grada Drniša ne zaboravljajući zaštitnika grada, sv. Roka. Nadam se kako ću uspjeti u namjeri prenošenja onog malog „drniškog“ djelića kojeg nosim sa sobom.

¹ Usp. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 12.

² Anonimna književnost, folklor, seljačka, pučka, tradicionalna.

³ Usp. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost, IV*. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986., str. 142.

⁴ Usp. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 13.

2. Prostorno-geografsko definiranje Drniške krajine

Drniška je krajina područje u sjevernoj Dalmaciji koje od Bukovice na zapadu razgraničava rijeka Krka. Ona obuhvaća sela triju zemljopisnih cjelina: prominsko-miljevačke zaravni, grad Drniš s Petrovim poljem i drnišku Zagoru, tj. ukupno 62 sela i grad Drniš. Administrativno je riječ o općinama Promina, Drniš, Ružić i Unešić, tj. području koje obuhvaća 840 četvornih kilometara. Na području današnje Drniške krajine do velikih migracija potaknutih turskim osvajanjima u 15. i 16. st. govorilo se čakavski ikavski. Danas u Drniškoj krajini govori Hrvata pripadaju zapadnom ili mlađemu ikavskom dijalektu, a njihove značajke upućuju na zapadnohercegovačko ishodište. Govori su štakavski s nešto ekavizama.⁵

Najstariji spomen imena Drniš dolazi s konca 15. st., u jednom kupoprodajnome dokumentu iz 8. ožujka 1494. godine.⁶ U 16. i 17. st. Drniš je utvrđeni turski gradić s predgrađem. Nakon što Turci doživljavaju poraz pod Bečom 1683. g. masovno su počeli napuštati Drniš i drniško područje. Zauzimanje Drniša izvedeno je istoimene godine bez većih žrtava. Uz zagorske (stanovništvo drniškog područja) u akciji su sudjelovali šibenski te kotarski uskoci.

Drniš je hrvatski grad koji se nalazi u srcu Zagore. Nastao je kao utvrda za vrijeme progona Turaka. *Dernis* u prijevodu znači „Drniš“, tj. „Vrata u polje“. Prema legendi, nakon što su osvojili grad, Turci su mu nadjenuli današnje ime. Misterij u spominjanju imena *Drniš* još nije u potpunosti riješen zbog nedostatka pisanih izvora o tome. Danas se prolaz kroz Petrovo polje, koje je okruženo dvjema planinama, Mosećem i Prominom zove *Drniška vrata*. Uz grad teče rijeka Čikola koja izvire u blizini Čavoglava i nastavlja svoj tok uz rub Petrovog polja. S 1146 m visoke Promine prostire se pogled na šire područje.

„U kamenu i u kršu

Uz Čikoli, divnu rijeku

I uz buru sa Svilaje

Uspomene same teku.

⁵ Usp. Čilaš Šimpraga Ankica, *Ojkonimski tipovi u Drniškoj krajini*, Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb, 2012., str. 19.

⁶ Usp. Braica, Silvio, *Izbor iz kulturne povijesti Drniša*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994., str. 17.

Nema porat i mornare
Ribare i kapitane
Drniš štuje dragog Boga
Običaje svoje stare.

Voli piće, pjesmu, šalu
Životu on daje nadu
Zato grade tebi pjevam
Ovu Drnišku baladu.

Vječan kao sivi kamen
Grade moraš jedno znati
Kada budem umirao
Ja ću tebe zazivati.⁷

3. Crkveno-pučka baština

Slavljenje adventa potječe iz 4. st. Podrijetlo je riječi advent od lat. riječi *adventus*.⁸ Došašće karakterizira pokora i priprava te radosno iščekivanje Gospodinova dolaska. Advent se sastoji od četiri nedjelje koje prethode Božiću, a simboliziraju četiri tisućljeća od stvaranja svijeta do dolaska Isusa Krista. Svećenici u tom razdoblju nose ljubičaste haljine, a treću nedjelju mogu upotrijebiti i ružičaste čime se dodatno naglašava pokora. U zadnjem se tjednu liturgija usmjerava na Kristovo rođenje. Nedjelja koja je najbliža svetkovini sv. Andrije prva je nedjelja Adventa (Došašća). Ponedjeljkom iza tog dana u crkvi počinju zornice. Te svete mise započinju obično u šest sati ujutro. Na zornicama se molilo i pjevalo u čast Majke Marije. Zora je simbol Kristova dolaska, a znakom je i Kristove prolivene krvi kojom je nadvladan grijeh i ostvaren vječni spas.

⁷ Kazivač je Damir Bojčić, rođen 11. siječnja 1971. u selu Kričke

⁸ Dolazak, dohod, početak

3.1. Advent

U pučkoj baštini u trogirskom i kaštelanskom kraju prvim čelom Božića smatra se blagdan Svih svetih 81. studenoga), na Korčuli je to sv. Martin (11. studenoga) a u Bosni i Hercegovini dani nakon blagdana sv. Katarine Aleksandrijske (25. studenoga)⁹ smatraju se adventskim danima. U liturgijskoj godini advent počinje prvom nedjeljom nakon blagdana sv. Andrije 30. listopada. Četiri su nedjelje u adventu te blagdani: sv. Barbara (4. prosinca), sv. Nikola 86. prosinca), Bezgrješno začće blažene Djevice Marije (8. prosinca), sv. Lucija (13. prosinca), sv. Toma (21. prosinca)¹⁰. Tri nedjelje prije Božića slave se Djetinjci, drugu nedjelju su Materice, a nedjelju prije Božića su Očiči.¹¹

U nekim mjestima božićna pšenica sije se na blagdan sv. Barbare a u najčešće se sije na blagdan sv. Lucije.

Advent karakteriziraju čestitarski ophodi koledari i veselari, srećonosni gosti te darivanja. Uz blagdane sv. Barbare, sv. Lucije i sv. Tome vezuju se ljubavne divinacije¹², a uz blagdan sv. Nikole i sv. Lucije vezuju se apotropejski obredi i običaji.

3.2. Badnjak

Badnjak jest dan uoči Božića, a u katoličkom kalendaru ujedno je i dan Adama i Eve. Badnjak svoj naziv baštini od *bdjeti*¹³ ili od izvedenoga glagola *razbuditi se, biti budan*¹⁴. Folklorom je najbogatiji dan u godini, a po običajima, obredima i ophodima koji ga karakteriziraju može se podijeliti na: *Badnje jutro i dan* i *Badnju noć*.

⁹ Usp. Dragić, Marko, *Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 7, Mostar, 2011., str. 260.-287.

¹⁰ Blagdan sv. Tome crkva je premjestila na 3. srpanj a u hrvatskoj pučkoj tradiciji taj blagdan slavi se 21. prosinca.

¹¹ O tome više: Marko Dragić, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414.-440.

¹² Vidi: Dragić, Marko, *Ljubavne divinacije u kulturnoj baštini Hrvata, Bošnjaka, Srba i Poljaka*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 21, No. 1, Split, 2014., str. 103.-123.

¹³ Starocrkvenoslavenski glagol *bdjeti*

¹⁴ Od pridjeva *badar* i od izvedenoga glagola *razbadriti se*

Paljenje badnjaka spominje biskup Martin iz Bracare u Španjolskoj. Od davnina su badnjak palili drevni Rimljani, Španjolci, Portugalci, Francuzi, Nijemci, Englezi, Letonci, južnoslavenski narodi i dr.¹⁵ U hrvatskoj tradicijskoj kulturi dvije su vrste badnjaka.

Sve bi započelo u sumrak na Badnju več. Obitelj bi se okupila oko ognjišta, a najstariji član obitelji kako sa sjetom ističe, treba je unit badnjak u kuću. Pozdravio bi ostatak obitelji s ričima: "Hvaljen Isus i Marija! Na dobro Vam došla Badnja več!" Ukućani bi odgovorili: "Vazda Isus i Marija! I s tobom zajedno!" Onda bi se položio muški badnjak na ognjište uz vatru s desne strane. Primiče ga prima vatri tri puta u čast Presvetog Trojstva. Zatim se unese i ženski badnjak samo se stavlja s lijeve strane nakon čega dica unose svoje i stavljaju ih između velikih. Badnjaci su bili simboli muškarca, oca obitelji, žene i dice. Badnjaci bi gorili do svetkovine „sveta Tri kralja“ uz zapaljenu sviću od prošle godine.¹⁶

Hrvatski katolički puk na Badnji dan tradicionalno posti. Nekoć se smatralo smrtnim grijehom ako bi se netko omrsio na Badnji dan. Post se posebno ogleda u badnjoj večeri. Vrhunac pripreve hrane jest na Badnji dan. U vrstama i nazivima jela ogledaju se utjecaji raznih kultura.¹⁷

3.3. Božić

Božić u narodu označava početak nove godine. Nakon polnoćke rodbina susjedi i prijatelji se božićaju. Za obiteljskim ručkom pale se božićne svijeće koje su postavljene u pšenicu posijanu u zdjelu na Dan sv. Lucije. Tradicionalna je hrvatska katolička čestitka *Na dobro vam došo Božić, Sveto porođenje Isusovo*, a odgovara se *I s tobom Bog dao zajedno*. Darivanje je, također, stara narodna tradicija. U minulim je vremenima najčešći dar bio crvena jabuka. Sjemenje, božićni kruh, jabuka, pšenica posijana u posudu na Dan sv. Lucije, zeleni bor, zelene grančice: masline, božikovine, kadulje, lovora, borovice koje su se stavljale iznad ulaznih kućnih vrata i kitili domovi i štale simboliziraju želju za blagostanjem u nadolazećoj godini, a zelenilo, po narodnom vjerovanju, odgoni demonske sile. Podrijetlo je takvih običaja u novogodišnjim okićenim granama, strenama koje su drevni Rimljani davali

¹⁵ Usp. Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 406.

¹⁶ Kazivačica jest Manda (Slavka) Bojčić, rođ. Goreta, 1946. g., u selu zvanom Kadina Glavica.

¹⁷ Usp. Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 408.

najbližima za dar. Jaslice svojom jednostavnošću približavaju vjernicima događaj Božića, rođenja Isusova. Od 17. st. u srednjoeuropskim crkvama su se počele izrađivati jaslice, a u kućnoj su izradi prisutne dvjestotinjak godina. U Zagorju su najstariji primjeri jaslica u Hrvatskoj.¹⁸ Blagdanskim raspoloženjem i prigodnim pjesmama izražava se radost što se po Isusovu rođenju očitovala dobrota Boga, našega Spasitelja, i njegova ljubav prema ljudima.

3.3.1. Božićna svijeća

Svijeća prati kršćane od rođenja pa do smrti, od samih početaka kršćanstva. Simbolika svijeće je višestruka. U kulturnoj baštini Hrvata uz svijeću se vežu mnogi običaji i obredi. Svjetlo svijeće simbolizira pobjedu svjetla nad tamom, dobra nad zlom. Božićnim svijećama pridaje se čudotvorna moć, pa ih domaćice nedogorene često čuvaju za iduću godinu.¹⁹ Na Badnjak bi poslije podne, domaćin napravio božićnu svijeću. U božićnu posudu stavio bi žito, u koje bi stavio veliku svijeću od voska i ukrasio je grančicama bršljana, bora ili masline. Svijeća nije smjela pasti, nakriviti se ili puknuti. Svijeća bi se palila kroz sve božićne dane za vrijeme ručka i večere. Nakon paljenja svijeće starješina je molio za žive, mrtve, za rodnu godinu, plodnu kišu itd. Po završetku objeda domaćin bi s velikom pažnjom gasio svijeće tako što bi komadić kruha umočio u vino i to bi držao iznad svijeće da kaplje vino na plamen svijeće. Ukoliko bi se svijeća ugasila nakon prve kaplje – to je značilo da će starješina kuće brzo umrijeti. Ukoliko bi trebalo kapnuti više kapi vina nastupilo bi veliko veselje, jer je to značilo da će domaćin dugo živjeti.²⁰

Nakon Božića blagdani su: sv. Stjepana, sv. Ivana apostola, Nevine dječice, Silvestrova, Nove godine i Sv. tri kralja. Time završava liturgijsko Božićno vrijeme.

3.4. Poklade

U hrvatskoj tradicijskoj kulturi vrijeme od Božića do Čiste srijede naziva se mesija, a „od (7. siječnja) do Čiste srijede, razdoblje je poklada ili karnevala (krnjeval). Intenzivni pokladni običaji i događaji traju nedjelju, ponedjeljak i utorak, pred Pepelnicu (Čistu srijedu).

¹⁸ Usp. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 142.

¹⁹ Usp. Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2010., str. 467.

²⁰ Usp. Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 418.

U ta tri dana se gostilo i obilno jelo, posebno u utorak navečer pred korizmu jer je većina ljudi postila sve do Uskrsa. Te dane narod naziva: Velike poklade ili Završne poklade.²¹

3.5. Korizma i Uskrs

Od Čiste srijede do Uskrsa traje korizma koju karakteriziraju post i molitva. Zadnji tjedan korizme je Veliki tjedan²² a zadnja tri dana pred Uskrs čini Sveto (Veliko trodnevlje)²³: Veliki četvrtak, Veliki petak, Velika (Bila) subota.

Uskrs je najveći kršćanski blagdan jer je Isus Krist svojim uskrsnućem spasio i otkupio Svijet. Prvotno se Uskrs slavio svake nedjelje, a od 2. st. slavi se jedanput godišnje nakon prvog proljetnog punog mjeseca, između 21. ožujka i 25. travnja. Podrijetlo mu je u židovskom blagdanu Pashe. Židovi su Pashom slavili čudesna Božja djela koja je on pokazao posebno izlaskom Izraelaca iz egipatskoga ropstva. Kršćanska se vjera usredotočuje na Isusovo Uskrsnuće, odnosno prijelaz iz smrti u život. Nekada se Uskrs slavio tjedan dana, a od 19. st. slavi se samo dan poslije Uskrsa - Uskrsni ponedjeljak. Na taj dan u crkvama se spominje put uskrsloga Isusa Krista u Emaus s dvojicom učenika koji su ga prepoznali tek kada je lomio kruh. Na taj dan tradicionalno se održava Festival žudija. Žudije su mladići koji glume rimske vojnike koji su čuvali Kristov grob. U Poljskoj, Češkoj i Slovačkoj tradicija je da mladići na Uskrsni ponedjeljak probude djevojke prskajući ih svetom vodom koja je blagoslovljena na Uskrs.²⁴

Uz blagdan Uskrsa vezani su u Hrvata mnogi drevni pučki običaji. Djevojke i domaćice u crkvu na blagoslov nose jaja, sirnice, soli, mlade ljutike, mlada sira, a mladići i domaćini nose na blagoslov u vrču vina. Za ručak se jede blagoslov. Ne smije se ništa baciti da se ne poljubi prije, a ne smije se ni dati živini. Velika je misa pred podne, a ljudi se sastaju lijepo obučeni.

Jaja su se prije drugačije piturala, ne kao danas s bojama. I danas ih radim kao i onda. Jaja su se farbala u kapuli i tako dobivala tamnu crvenkastu boju, dok bi se zelena

²¹ Usp. Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 156.

²² O tome više: Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-183.

²³ O tome više: Dragić, Marko, *Metkovska pasionska baština*, Hrvatski neretvanski zbornik 6/2014, Društvo Neretvana i prijatelja Neretvana u Zagrebu, Zagreb, 2014., str. 229-247.

²⁴ Usp. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 174.

boja dobijala sa špinatom. Pisanice je momak dariva uglavnom curi koja mu se svidila i u njoj bi se mogla dobiti i kojekakva poruka. Primjer takve je: „Ovo se jaje za poljubac daje“.²⁵

3.5.1. Blagoslov jela

Kod nas tada veliku ulogu igraju slavne i vrlo ukusne pogače. Pogače su se misle jednom godišnje i to na Veliki Petak. Žene bi se trudile oko svojih pogača kako bi se vidilo koliko ona zna i koliko je sposobna. Za razliku od danas, pogače su se nekada pekale u javnim pekarama i bilo je jako bitno kakva je čija pogača i čija je najbolje uspila. Običaj je da žene na dan Uskrsa rano ustaju i na blagoslov u crkvu nose svoju najbolju pogaču.

Na Veliku subotu ljudi idu u crkvu noseći svoje košare u kojima su jaja, pogače i sol. Nakon mise i blagoslova idu svojim kućama u iščekivanju najvećeg kršćanskog blagdana. Na Uskrs, prvo se moli za obiteljskim stolom, a nakon toga objeđuje se blagoslovljeno jelo. Ništa se ne smi ist prije blagoslovljenog, a sve mrvice pokupe se da se ne bi bacile u smeće.²⁶

3.6. Blagoslov kuće

Vezano za ovaj običaj, tradicija uvijek slijedi da glava kuće nosi u čašici ili nekoj posudici blagoslovljenu vodu te s grančicom ružmarina prvo blagoslovi ukućane, a nakon toga ide iz prostorije u prostoriju po kući te uokolo nje čineći isto. Drugi član obitelji nosi tamjan kojim se kade kućne prostorije.

3.7. Sveti Roko

Najčešće se navodi da je sveti Rok rođen 1295. godine u drevnom gradu Montepellieru u južnoj Francuskoj u bogatoj obitelji. Postoje pretpostavke da je kraljevskoga podrijetla – aragonskoga, ili s Mallorce ili iz Mađarske. U hrvatskoj tradiciji je da su Rokovi roditelji bili otac, grof Ivan i majka, grofica Liberija. Njegovi su se preci borili za oslobođenje Svete zemlje.

Prema najstarijem Rokovu životopisu njegovi roditelji dulje su vremena bili bez poroda. Molili su i zavjetovali se te im je Bog dao sina kojemu su nadjenuli ime Roko. Na

²⁵ Kazivačica jest Manda (Slavka) Bojčić, rođ. Goreta, 1946. godine, u selu zvanom Kadina Glavica.

²⁶ Isto.

tijelu je imao mrlju u obliku križa. Stoga se smatralo da je predodređen za redovnički život. Prije nego je navršio 20 godina ostao je bez roditelja. Rok je tada prodao sva svoja dobra, a novac podijelio siromasima te se kao siromašan hodočasnik uputio prema Rimu. Na hodočašću u Rim, Rok se zaustavio u Aquapendente gdje se dao na pomaganje okuženih bolesnika u bolnici. Božjom pomoću dogodilo se nekoliko čudesnih ozdravljenja. Daljnja postaja Rokova hodočašća bila je Cesena, a onda Rim. Ondje se zadržao oko tri godine te se na povratku u domovinu zaustavio u Riminiju, Novari i Piacenzi. U svim tim mjestima pomagao je oboljelima od kuge. U Piacenzi se Rok razbolio od kuge. Sklonio se u šumu i ondje hranio biljem, uzdajući se u Božju providnost. Neki životopisci spominju da mu je tada svaki dan dolazio pas noseći mu komad kruha. Taj prizor ovjekovječili su mnogi slikari. Talijanski patricij Gottardo Pallastrelli, naišavši na bolesnog Roka u šumi, upustio se s njim u razgovor. Patricij nije bio vjernik, ali se pod utjecajem Roka obratio, prihvatio ga, njegovao ga, dok Rok nije ozdravio. Ozdravivši, Rok se vratio u svoj zavičaj. Iscrpljen od teške bolesti, bio je posve izobličen tako da ga nisu mogli prepoznati. Uhitili su ga i doveli pred suca koji je bio njegov ujak. Budući ga nije prepoznao niti povjerovao u njegovu priču sudac ga je utamničio. U zatvoru je proveo pet godina. Tada je ponovno obolio od kuge. Svećeniku, koji mu je podijelio svete sakramente, otkrio je tko je. Preminuvši 16. kolovoza 1327., odmah je proslavljen raznim čudesnim znakovima. Nakon pet godina tamnice Roka su našli mrtva u ćeliji koja je čudom bila preplavljena nebeskim svjetlom. Pokraj njega našli su zapis: „Svi koji obole od kuge i zaištu pomoć svetoga Roka, sluge Božjega, bit će iscijeljeni.“

Sveti Rok je najvjerojatnije živio samo 32 godine, dakle do 1327. god., a neki navode da je živio od 1347. do 1379.? godine, te da je preživio pandemiju kuge od 1347. do 1353. god.²⁷

Povijest štovanja sv. Roka u Drnišu seže u 18. st. Utemeljenjem istoimene crkvice-kapelice (1731. g.) može se reći da je utemeljen i kult Sv. Roka kao zaštitinika grada. Prvenstveno, radi se o jednoj povijesnoj osobi, događanja koja su slijedila u samome Drnišu (kuga koja je harala od 1731.-1732. g.), zapravo su glavni čimbenici zašto je sv. Roko postao zaštitnikom ovoga grada. Možda bi čak bilo logičnije da je to bio sv. Ante, no Drniš se ipak opredijelio za sv. Roka.²⁸ Unatoč tome što je svetište podignuto u čast ovome svecu zapravo

²⁷ Usp. Dragić, Marko, *Sveti Rok u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost, časopis za intelektualna i duhovna pitanja, Vol. XI, No. 2, Kršćanski akademski krug, Zagreb, 2013., str. 165.-182. 167-168.

²⁸ Usp. Zaninović, Joško, *Sv. Roko – Zaštitnik grada Drniša*, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 3., Split, 1994., str. 67.

kapelica, to nije smetalo činjenici da ga se proglasi patronom grada. Ikonografija ovoga sveca najbolje svjedoči da je čitava povijest grada bila patnička, da je čitav slijed okolnosti želio da ovaj grad za patrona ima sv. Roka. Za Drniš se slobodno može reći da je grad tragične sudbine i grad patnik, o čemu nam najbolje govore suvermena događanja.

Sv. Roko zaštitnik je grada Drniša gotovo već tristo godina. U Drnišu, uz sam rub kanjona nalazi se crkvice koja se otvara samo jednom godišnje, a posvećena je patronu grada, svetom Roku. 16. kolovoza svake godine obilježava se dan sv. Roka. Tada se održava misno slavlje i procesija u njegovu čast jer imati nebeskog zaštitnika znači imati zagovornika sreće, ljubavi te zdravlja. Taj dan predstavlja i Dan grada Drniša te se održava pučka fešta.

Sveti Rok bio je bogat i svoje bogatstvo je dijelio sa siromašnima. Propovijedao je po gradovima riječ Božju. U jednom gradu u kojem je bio, izbila je kuga, od koje je i on obolio, te je bio potjeran iz grada. Skrio se u drugom gradu gdje je živio jedan bogati čovjek. Njegov pas je pronašao sklonište sv. Roka i donosio mu hranu. Vlasnik je zapovjedio slugama da slijede psa i otkrili su gdje se skrivao sv. Rok. U tom mjestu je tada izbila kuga. Sv. Rok je molio za to mjesto i otjerao bolest. Otada se štuje kao zaštitnik od kuge.²⁹

4. Predaje

Predaja je vrsta priče koja se temelji na vjerovanju u istinitost njezina sadržaja. Golem je broj usmeno-proznih oblika u svetim knjigama. U *Bibliji* (XIII. st. prije Krista – I. st. poslije Krista) mnogo je usmenih predaja i legendi. Mjerila po kojima se predaje klasificiraju su motivska, tematska, funkcionalna i druga. Predaje se mogu podijeliti na:

1. Povijesne predaje.
2. Etiološke predaje.
3. Eshatološke predaje.
4. Mitske (mitološke) predaje.
5. Demonske (demonološke) predaje.
6. Pričanja iz života.³⁰

²⁹ Usp. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 178.

³⁰ Usp. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 273.

4.1. Povijesne predaje

Povijesne predaje, etiološke predaje koje su nastale na povijesnoj predaji pripovijedaju o sudbonosnim povijesnim događajima i osobama.³¹ U tim predajama prisutni su mitski motivi.

Gradina

Gradina je najstariji dio grada Drniša. Smatra se simbolom grada. Sagrađena u srednjem vijeku, predstavljala je gradinsko naselje od kojeg su danas očuvani samo ostaci. U tvrde se mogu vidjeti na području rijeka Čikole i Krke. Nakon što je Venecija htjela porušiti Gradinu, Turci su bili ti koji su težili i zahtijevali ka njezinom obnavljanju. Prvotno je Gradina imala obrambenu namjenu, ali završetkom rata to je prestalo. Kasnije se njezin kamen koristio u raznim svrhama, ponajviše za izgradnju novih objekata. Sama tvrđava malih je razmjera sa zidovima veće visine (4-5 m). Zidovi su postavljeni u dva pojasa, prstenasto jedni oko drugih i s jednom velikom, visokom te okrugom kulom u sredini. U kuli se stanovalo i ona je imala prizemlje i tri kata.

Priča o Ključici

Ključica je najveća i najočuvanija srednjovjekovna utvrda na prostoru Nacionalnog parka „Krka“. Nalazi se na desnoj strani kanjona Čikole, na prostoru sela Ključ. Zbog svog položaja, ostatku se činila gotovo neosvojivom. Ova srednjovjekovna utvrda sastoji se od centralnog objekta koji ima oblik nepravilnog četverokuta u kojeg je uklopljena peterokatna okrugla kula na zapadnoj strani. Unutar bedema nalaze se još dijelom sačuvani zidovi trokatne palače, kuće za stražu i pomoćne prostorije prislonjene uz sjeverni zid. Ispod njih su cisterna i tamnica.

„Iz Ključa je moja mate,

A i moja baba Ana.

Dok sam kod nje moga ići

O sritni li mojih dana!

³¹ Usp. Dragić, Marko, *Povijesne i etiološke predaje o ljubuškom kraju*, Motrišta 92, Mostar 2016, str. 25-61.

Uvik bi mi znala reći:
Sričo mila babe svoje,
Voli, dite, ovo selo,
Kakvo takvo, al je tvoje!

A sitim se i svog dida,
Naših šetnji svud po gaju,
Njega sada više nema,
Al njegove riči traju:

Voli, dite, ovu zemlju,
Voli ovu škrtu grudu.
Mnogi su je tili imat,
Al sve bilo im zaludu.

Bog je baš ovako htio,
Bog je uvik uz nas bio.
U zemaljskom ovom raju,
Miljevačkom zavičaju!³²

Nečven

Nečven se nalazi na zapadnoj strani Promine, na rubu visoke brine nad Krkom. Sa svih strana bila je opasana visokim zidovima. Sjeveroistočni dvorišni zid bio je odijeljen dubokim opkopom, a možda i pokretnim mostom od ostatka tvrđave.

³² Kazivačica jest Verica Bojčić, rođ. Kulušić, 2. prosinca 1972. u jednom od sedam miljevačkih sela, selu Ključ

Najzanimljivija je predaja o djevojci Nečvena. Nečven je, prema legendi, dobio ime po lijepoj Nečven djevojci koja je odbijala sve nasilne prošnje bibrirskih velikaša. Obzirom da ih nikako nije mogla odbiti na kraju se otrovala. Pretpostavlja se kako priča vjerojatno simbolizira neprijateljstvo Šubića i Nelipića.³³

Visovac

Visovac je poseban otočić usred toka rijeke Krke na kojem se nalazi franjevački samostan. Uz samostan, na otoku se nalazi i crkva iz 17. st. Otok je još poznat pod nazivom „Bila stina“ jer je u prošlosti bio opustošen, baš kao *bila stina* usred jezera. Visovac ima burnu prošlost, ali su se franjevci uspjeli izboriti za mir, tišinu i poseban sklad kakav se rijetko viđa bilo gdje drugo. Visovac je tradicionalno mjesto hodočasnika na blagdane Gospe od Anđela koja se slavi 2. kolovoza i Velike Gospe, 15. kolovoza.

Roški slap

U nacionalnom parku Krka nalazi se Roški slap. Ime je dobio po hrvatskom srednjovjekovnom gradu Rogu, knezova Ugrinića. Još od rimskog doba preko Roškog slapa vodila je cesta koja povezuje drnišku i bukovičku stranu.

Na desnoj obali izgrađena je još 1910. g. hidroelektrana „Roški slap“. Na obje strane rijeke nalaze se stare mlinice u kojima se mlio kukuruz, ječam i pšenica. Na lijevoj, drniškoj strani i danas se može vidjeti veći broj izvornih, aktivnih mlinica. Tamo se nalazi i preteča današnje perilice robe, gdje su se nekad prali sukanci te stup za obradu vune.³⁴

Mauzolej Ivana Meštrovića

U Otavicama, selu nedaleko od Drniša smještena je *Crkva Presvetog Otkupitelja* poznatija pod nazivom Meštrovićev mauzolej ili obiteljska grobnica. Također, tu se nalazi i rodna kuća Ivana Meštrovića. Poznato je da je upravo ovaj naš slavni kipar sam osmislio i stvorio ideju cijele građevine. Za vrijeme Domovinskog rata (1991.-1995.) crkva se nalazila na okupiranom području, služila je kao vojno uporište agresorima i pretrpjela je znatna oštećenja. Osim oštećenja reljefa, zidova i ploča na prozorima, ukraden je sav pokretni

³³ Kazivačica je Verica Bojčić, rođ. Kulušić, 2. prosinca 1972. u jednom od sedam miljevačkih sela, selu Ključ

³⁴ Isto.

inventar, uključujući brončane reljefe nesta, otvorena je i oskvrnuta grobnica, zemljište oko objekta je minirano, a šuma zapaljena i uništena. Do 1998. g. područje je razminirano, očišćen je okoliš te su restaurirani uništeni dijelovi spomenika.

Čavoglave

Prva naša pučka fešta slavi na Dan sv. Roka (16. kolovoza), odnosno na Dan grada Drniša. Druga pučka fešta slavi se 5. kolovoza na Dan domovinske zahvalnosti, u povodu oslobođenja drniškog kraja u operaciji „Oluja“ 1995. godine baš u Čavoglavama. Čavoglave ponosno ističu odlučnost Hrvata, borbu za slobodu te ponos hrvatskih ratnika. Ljudi ne dopuštaju da se herojska djela zaborave. Na taj dan okuplja se mnogo ljudi iz različitih krajeva Hrvatske u malom selu Petrova polja, na izvoru rijeke Čikole.

Ostali su moji snovi di Čikola tiho teče

tužnim putem prognanika

krene suza svako večē...

Nemoj suzo nemoj više

Vrime svaku bol izbriše

Nemoj suzo nemoj sada

Dok nas ima živi nada

Vratit ću se di san rođen

Na ognjišće moga ćaće

Od topova i oluja

Drniško je srce jače

Ostali su moji snovi

di počinju dragi moji

tužnim putem progranika

sada staza suza vodi

Nemoj suzo nemoj više

Vrime svaku bol izbriše

Nemoj suzo nemoj sada

Dok nas ima živi nada

Vratit ću se di san rođen

Na ognjišće moga ćaće

Od topova i oluja

*Hrvatsko je srce jače...*³⁵

5. Usmene i pučke lirske pjesme

Neki od najpoznatijih običaja drniškog kraja su ojkanje, kola (narodni plesovi) i narodne pjesme koje se izvode u desetercima na tradicionalnim glazbalima: guslama i diplama. Zapisivanje hrvatskih usmenih lirskih pjesama počinje u drugoj polovici 15. stoljeća. Prve značajnije podatke o izvođenju usmene lirike dao je Juraj Šižgorić koji piše djelo *De situ Illyriae et civitate Sibenci* (1487.) ili *O nekim šibenskim običajima*. Džore Držić pisao je pjesme po ugledu na usmenu liriku, a zapisao je nekoliko usmenih lirskih pjesama. Golem je utjecaj usmene lirike na djela Marka Marulića, Mavra Vetranovića, Hanibala Lucića i mnogih drugih. Mnogi povjesničari književnosti Petra Hektorovića smatraju prvim značajnijim hrvatskim folkloristom.³⁶ Hektorović je u svomu *Ribanju i ribarskom prigovaranju* (1568.) zabilježio dvije bugarščice, tri počasnice i jednu baladu. Ti su zapis izvorni i pomoću njih je Hektorović pokazao kako treba zapisivati usmeno-književne oblike.³⁷

„Rič ti dajem zemljo moja
rič seljačku i svog roda
ognjište didovo i starina
bit će misto dičjeg smija

kad zapuše s Promine bura
mišat će se, na kominu pura
uz susak vina i divane znane
ojkat će se,ko u zemane

Volim te Zagoro, volim do bola

³⁵ Kazivač je Damir Bojčić, rođen 11. siječnja 1971. u selu Kričke.

³⁶ Folklor ili narodno znanje

³⁷ Usp. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008., str. 19.

smriku, doce, škrta polja
u tebi restem, pupam i cvitam
lipše su zime, lipša lita

volim te Zagoro, tako mi Boga
kolivko ćaće i dida moga
jarugo bistra majčina mlika
moj si ponos, moja dika“

„Zaboravljaš misto svoje,
lozu našu roda svoga,
škrtu zemlju drnišku,
i ponosne njene ljude.

Ona ti je život dala,
tu te majka odgojila,
koštela ti kuća bila,
u kolibi kad si spava.

U Čikolu ladnu riku,
kupati se tad smo išli,
ki pravi prijatelji,
nikad se nismo mimoišli.

Uz komaštre kraj kraj komina,
do jutra smo znali biti,
vino pili i pivali,
drnišani moji mili.“

„Usrid krša i kamena,
tvrde vire i poštenja,
nareslo je sedam braće,
prave dice, pravog ćaće.
Bila im je kuća mala,

i kužina, i soba, i jara.
Iz jednog se lonca ilo,
kad je išta isti bilo.

Al' ko uvik, kad se skupe ispid praga,
nigdi nema tog veselja,
kad zapivaju momci s miljevačkih sela.

Ovo su ti s Miljevaca lole,
što se krste i Bogu se mole.
Ovo su ti s Miljevaca dica,
pomogla ih Marija Divica.

Suve smokve, komad zemlje slatke,
jedne gaće i stare opanke.
Idi sine, srićo moja svaka,
čuvala te Gospa Visovačka.

Budi čovik, ki šta ti i liči,
poštuj tuđe, a svojim se diči.
Nemoj roda zaboravit svoga,
majke, oca, ni kamenog dvora.“

5.1. Ojkanje

Ojkanje je vrsta pjevanja gdje jedan od pjevača "vodi" dok ga drugi prate i podržavaju. Ojkalica iz Dalmatinske zagore jest jedinstveno pučko pjevanje koje je mnogo starije od gange ili rere. Dio je to hrvatske ruralne tradicijske folklorne glazbe, odnosno glazbeni izričaj običnog seljaka Dalmatinske zagore.

Ravnopravno su ojkali muškarci i žene, a često su se kombinirali muški i ženski glasovi. Nastajanje i nestajanje ojkalica vrlo je dinamično. Danas ojkanje pomalo pada u zaborav. Prije se ojkalo svakodnevno u svakom selu naše Dalmatinske zagore, a sada su vrlo

rijetke prilike kada se može čuti ojkalica. Ojkanje nije deranje. Ono ima svoje zakonitosti i nije svatko rođen za dobrog pjevača ojkalice.

1.

*Oj po Dinari palo malo sniga,
zato mala poranije liga.*

*Oj evo mene i sinovca moga,
nećeš mala poći za udovca.*

*Oj ovo je naše staro običajni,
u tri četiri zapivati zajedno.*

*Oj Visovačka Gospo tebi fala,
ti si sebi misto izabrala.*

2.

*Oj od Drniša pa do Perkovića,
tu je radi Ante Vančovića.*

*Oj Promino Velika i Mala,
bil' se mala poljubit dala.*

*Oj Promino Velika i Mala,
u mom srcu bila i ostala.*

*Oj Promino ja se tobom dičim,
kad zapivam svoje srce ličim.*

*Oj curice rumenoga lica,
bil' došla za mene Prominca?*

*Slikala se, pa ostala ružna,
došla kući iz Drniša tužna.*

*Oj nema meni do moje Svilaje,
di vuk vije, a lisica laje.³⁸*

5.2. Kola-narodni plesovi

Kolo je jedan od najstarijih oblika plesa u kojem se izražava potreba za zajedništvom. Plesači su smišteni u krug te slide jedan iza drugog. Kolo je bilo misto glavnog seoskog života, misto di su se izražavale simpatije mladića i divojke, sklapala pobratinstva ili posestrinstva. U izvedbi kola svako je moga pivanjem šaljivih stihova izraziti svoje osjećaje, obratiti se nekom od prisutnih, narugati se suparniku ili suparnici, kritizirati neki događaj u selu, jer se pivanjem, pismom te gestom smi i može izraziti ono što nije dopušteno običnim govorom. Najviše plešu djevojke, za njima momci. Iza toga dolaze mlađe udate žene. Nekada su išli i oženjeni muškarci u kolo, pa i stariji ljudi. Pri velikim svečanostima skupilo bi se i nekoliko kola. Naša najpoznatija kulturno-umjetnička udruga je KUU „Miljevci“ koja je osnovana 2004. g. i broji oko 40 članova različite dobi. Djeluje kroz tri sekcije, folklorsku, dramsku te dramsko-recitatorsku. Udruga njeguje izvornu narodnu umjetnost želeći očuvati, ali i promaknut plesne te vokalne folklorne baštine Miljevaca. To se očituje kroz miljevačka kola kao što su: starinsko kolo, noga u kolu, biralica, kolo kase, kolo trke te kroz muško i žensko pivanje ojkalica i treskavica.

Kola su se igrala i iza mise, ta su se kola zvala biralice. Po dva, tri para igrala bi u kolu biralice i pivali bi:

*„Biraj, biraj koga oš,
ali mene nemoj još.*

*Ako nećeš nikoga,
seli Mare iz kola.“*

³⁸ Kazivač ojkavica jest Drago Bačić, predsjednik KUU Miljevci, rođen 1960. g. u Brištanima, jednom od miljevačkih sela.

*Kad bi doša kraj igre, par bi se mora razdvojiti. Izabrana divojka ostala bi u kolu i birala drugog.*³⁹

Drnišani bi osim kola u kojem su aktivno sudjelovali, priređivali između dva rata plesne zabave. Među ostalim organizatorima i radnici su priređivali veoma uspješne plesove. Svoja kola izvodili su na glavnom trgu Poljani. Na božićne blagdane zaigrali bi i na Gradini te plešući sišli do trga. Sudjelovalo bi i po nekoliko stotina ljudi. Kolo bi se povremeno zaustavilo, sastavilo, poigralo na mjestu, opet sastavilo pa pošlo dalje. Kolo se vodilo i pjevale pjesme:

U majke te ja zapita.
Obeća te meni dati
Oćeš li se moja zvati.
Nije prošla ni godina dana
Ostala sam jadna sama.
Evo pada snig i rosa.
Ostala sam jadna bosa.
Ja ću prodat dil od kuće
Pa ću kupit par obuće.

Svak će reći lipa moja
Zar prilika nisam tvoja.
Ako nisam ja prilika
Ja sam stara ljubav tvoja.

U Ivana gospodara
Dosta blaga, dosta para
Dosta para i dinara.
I dva sina dva junaka.⁴⁰

³⁹ Kazivač jest Drago Bačić, predsjednik KUU Miljevci, rođen 1960. g. u Brištanima.

⁴⁰ Usp. Ivančan, Ivan, *Narodni plesovi Dalmacije – Zagora*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994., str. 56.,57.

5.3. Vjerska usmena lirika

Vjersku usmenu liriku čine: molitvene pjesme, prenja i versificirane legende. Vjerski pisac i propovjednik Nikola Krajačević Sartorius u svome djelu *Szveti evangeliomi* (Graz, 1651.) zagovarao je duhovne pjesme. Budući se prema crkvenome učenju godišnje vrijeme dijeli na Advent, Božić, Korizmu, Uskrs i Vrijeme kroz godinu molitvene pjesme mogu se klasificirati na:

1. Adventske i božićne.
2. Korizmene i uskrsne.
3. Svetačke.⁴¹

Presveta Majko Spasitelja našega Isusa Krista,
uvik Divice i najbolja pomoćnice, Gospe Visovačka
U tebi blista ljudska zrelost i duhovna lipota.
Tvoja je duša uvik sabrana,
a majčinska skrb za nas uvik prisutna.
Ki tvoja dica tepamo ti:
budi nam vazda dobrom majkom i virnom pomoćnicom.
Ki šta si uvik bila ispunjena Bogom,
učini da i mi, tvoja dica, budemo ispunjeni Božjom ljubavlju.
Isprosi nam jaku viru, stamenu nadu i odanu ljubav.⁴²

⁴¹ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008., str. 129.

⁴² Kazivačica jest Manda (Slavka) Bojčić, rođ. Goreta, 1946. g., u selu zvanom Kadina Glavica.

6. Poslovice

Poslovice predstavljaju poseban samosvojan usmenoknjiževni oblik, sa specifičnim oblikovnim zakonitostima, specifičnom estetikom i izvedbom. Posebnost poslovice očituje se i na razini njezine prisutnosti u raznim kulturama svijeta. Zahvaljujući primjerima i drugim svjedočanstvima može se reći da su poslovice poznate od najstarijih vremena i naroda. U *Bibliji* ih je primjerice, cijelo mnoštvo od kojega samo u Salomonovoj zbirci izreka oko šest stotina.⁴³ Današnji prevodilac koristio bi termine poput 'izreke' ili 'mudre izreke', dok ih franjevci u 17. i 18. st. imenuju priječjem.⁴⁴ U hrvatskoj kulturi poslovice su jedan od dokaza koji potvrđuju da je usmena književnost otkrivena od najstarijih razdoblja pismenosti. Poslovica se kao termin ustalila u 19. st. te dopijeva iz ruskog jezika.

Poslovice koristimo u našem svakodnevnom govoru i imaju preneseno značenje. Izvor im je najčešće nepoznat pa se za njih kaže da su narodne. Prenosili su ih stariji iz vlastitog iskustva. Pričaju o raznim temama, osobinama ljudi, međuljudskim odnosima te životnima navikama. One koje se najčešće koriste u našim krajevima jesu:

1. Ne možeš imat i ovce i novce.
2. Naša lonac poklopac.
3. Bez muke nema nauke.
4. Upala joj sikira u med.
5. Ko drugom jamu kopa, sam u nju upada.
6. Nema kruva bez motike.
7. Na mladima svit ostaje.
8. Po jutru se dan pozna.
9. Bolje spričit, nego ličit.
10. Di ima dima, ima i vatre.

⁴³ Usp. Kekez, Josip, *Poslovice i njima srodni oblici*, Zavod za znanost o književnosti, Liber, Zagreb, 1984., str. 8.

⁴⁴ Starohrvatski višestoljetni naziv za poslovicu.

11. Jabuka ne pada daleko od stabla.
12. Našla krpa zakrpu.
13. Šta trizan misli, to pijan govori.
14. Sveta Kata, snig na vrata.
15. Bolje ikad nego nikad.

7. Svatovski običaji

Roditelji su često birali svojim ćerima budućeg muža. Veoma je bilo važno nać curi momka, odnosno muža kako ne bi ostala stara cura. Za sinove je već bilo lakše. Nekad se udavaće nisu slagale s tim te bi bižale od kuće priko polja ili u susjedna sela. Kad bi se neka divojka svidila mladiću, on bi joj dolazio dok je ćuvala stado i piva:

„Znaš li draga gdje se zagledasmo
ni kod moje, ni kod kuće tvoje,
neg' u kolu ispid crkve naše
jedno drugom viru zadadosmo.“

Kad bi se složili oko braka, momak je mora doć u kuću i isprosit ruku mlade. Nosio je jabuke jer su one oznaćavale ljubav. Ako bi mlada uzela jabuku to bi znaćilo da je njegova i da mu se obećala, ako bi je odbila ne bi bilo svadbe. Prije svadbe morale su matere sredit ćeri, nije se smila nikakva udat. Bilo je važno da se za nju pripremi dota. Nekad je bilo važno da se uda u dobru kuću, s dosta zemlje i stoke. Mlada bi nakon svadbe bacala jabuku priko kuće u kojoj će živit kako bi im brak bio sritan i kako bi imali puno dice. Mlade bi morale pomagat u svim poslovima oko kuće te se brinit za cilu obitelj, u kojoj je, najćešće bilo puno ćlanova.

8. Narodne nošnje

Ženska narodna nošnja sastoji se od od (od glave prema stopalima):

- marama ili okruga
- košulja (od konopljenog, lanenog ili pamučnog platna)
- primetača
- haljina ili u nekih provaljenica (carza, vuštan)
- pregača⁴⁵
- tkanica (pojas, pas)
- zobnica (torba)
- sadak (haljetak bez rukava, duži ili kraći najčešće od sukna)⁴⁶
- bičve
- grlići
- terluci (čarape)
- opanci ili gumenjaši

Muška narodna nošnja sastoji se od (od glave prema stopalima):

- zavičajna kapa – drniška kapa⁴⁷
- košulja
- krožet koji se dodatno ukrašavao filigranskom dugmadi, pucima (za svečanije prigode)
- kaparan (kaputić s rukavima)
- pas
- gaće
- bičve
- terluci
- opanci
- kaban (dugi ogrtači s kapuljačom)

⁴⁵ Uvijek izatkana od domaće vunene pređe

⁴⁶ Zobuni, ječerme – nazivi koji variraju od kraja do kraja

⁴⁷ Prastari odjevni predmet iz ilirskih vremena

Uobičajeno je u tradicijskoj kulturi da je prema životnoj dobi izdiferencirano odijevanje, prvenstveno u odabiru boje, uporabi nakita te ukrašavanju odjeće i obuće. Ta uzlazna linija kićenosti i živosti boja ide od djevojčice do udavače, a silazna od mlade nevjeste do starice, gdje potpuno prestaje. Tako u djevojačkim odjevnim predmetima prevladava bijela i crvena boja, a u žena je taj ton prigušeniji tako da vladaju tamno crvena, modra, smeđa, zelena ili pak crna boja. Muška je nošnja izišla iz upotrebe ranije nego li ženska, ali su se ipak neki dijelovi sačuvali, bilo za ukop ili neke svečanije skupove. Taj običaj traje i danas.

Nažalost, za ovaj kraj ne postoji mnogo pisanih izvora koji bi pomogli pratiti razvoj tradicijskog ruha pa o njemu možemo govoriti tek na osnovi sjećanja ljudi tog kraja i sačuvanih primjeraka ruha te nekih starijih ilustracija.⁴⁸ Jedan od razloga nestajanja nošnje jest običaj da se pokojnika sahranjuje obučenog u nošnju te mu se pod glavu i uz njega stavljaju ljepši i bolje očuvani njeni dijelovi, a svi ostali koji ne idu u grob spaljuju se. Zemljovidni položaj drniške krajine u etnografskom smislu, određuje ovom području pripadnost dinarskom kulturnom arealu, ali je uz dinarski prisutan i utjecaj jadranskog kulturnog areala. Svako od tih kulturnih područja određuju određene osobitosti u materijalnoj i duhovnoj kulturi svakodnevnog življenja, pa je pod tim utjecajima oblikovana i tradicija nošnja drniškog kraja.⁴⁹

9. Zaključak

Za definiranje pojava u usmenoj književnosti nije bitno traju li neke od njih dugo ili kraće. Raspon njihove mogućnosti golem je – od nekoliko godina pa i kraće, do mnogih stoljeća. Za svaku je pojedinu pojavu veoma značajno koliko ona traje, ali se za usmenu književnost ne može ustanoviti neko zajedničko opće pravilo o trajanju njezinih pojava niti je ono za nju vrijednosno mjerilo.⁵⁰ Od usmene se književnosti često još i sada, posebice u nas, traži da bude samonikla. O njezinoj pripadnosti i imenu često se sudi po tragu pretpostavljenoga podrijetla: pojedinih likova, sižea ili žanrova. Nedvojebno, usmena je književnost najstariji i najdugotrajniji oblik umjetničkoga stvaranja jezičnim medijem.

⁴⁸ Npr. Meneghello-Dinčić, Ivan Meštrović.

⁴⁹ Usp. Alapuović-Gjeldum, Dinka, *O tradicijskoj nošnji drniškog kraja*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994., str. 23.

⁵⁰ Usp. Bošković Stulli, Maja, Zečvić Divna: *Usmena i pučka književnost*, knj.1 u: *Povijest hrvatske književnosti*, str. 44.

Usmenu književnost narod je stoljećima stvarao i čuvao kako bi se prenijela budućim, mlađim naraštajima. Kao takva, bila je izložena stalnim promjenama te je izražavala shvaćanja i vjerovanja kolektiva, narodni duh bez obzira što je imala pojedinca za stvaratelja.

Radeći ovaj rad, pišući i pričajući s ljudima, članovima svoje obitelji, posebice bakom, shvatila sam kako se prije drugačije živjelo u odnosu na današnje vrijeme. Nije se imalo puno, ali životi su bili ispunjeni unatoč tomu. Ne smijemo zaboravljati i potiskivati svoju prošlost, ona je stvorila sadašnjost, stvorila je nas. Običaji, tradicija, kultura, pjesme, priče... to smo *mi*. Sve što je stvoreno, što nam pripada postoji i kao takvo jest vrijedno spomena i ponosa. Dičimo se onim što imamo, prenesimo to na vlastitu djecu kako bi i oni osjetili djelić onoga što smo osjetili mi. Ne smijemo dopustiti da se brišu naši koraci na ovom tlu kad se teškom mukom došlo do ovog što danas nazivamo *svojim*. Čuvajmo tradiciju, običaje, baštinu, čuvajmo *svoje*.

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Popis kazivača:

Damir Bojčić,

Verica Bojčić, rođ. Kulušić,

Manda (Slavka) Bojčić, rođ. Goreta,

Drago Bačić

Literatura

1. Alapuović-Gjeldum, Dinka, *O tradicijskoj nošnji drniškog kraja*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994.
2. Braica, Silvio, *Izbor iz kulturne povijesti Drniša*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994.
3. Braica, Silvio, Božićni običaji. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 5-26.
4. Braica, Silvio, *Ciklusi godišnjih običaja – Božićni običaji*. Split. Etnografski muzej Split. 2002.
5. Bošković Stulli, Maja, Zečvić Divna: *Usmena i pučka književnost*, knj.1 u: *Povijest hrvatske književnosti*, Mladost, Zagreb, 1978.
6. Čilaš Šimpraga Ankica, *Ojkonimski tipovi u Drniškoj krajini*, Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb, 2012.
7. Dragić, Helena, *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*, Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar. 2017. 235-252.
8. Dragić, Marko, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017.
9. Dragić, Marko, *Povijesne i etnološke predaje o ljubuškom kraju*, Motrišta 92, Mostar 2016, str. 25-61.

10. Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 399-435.
11. Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-183.
12. Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013. 155-188.
13. Dragić, Marko, *Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 7, Mostar, 2011. 260.-287.
14. Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu 43 (1) Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. 67-91.
15. Dragić, Marko, *Starinske molitve u šibenskom zaleđu*, Godišnjak Titius, 5-6, Filozofski fakultet Split, 2014. 285-300.
16. Dragić, Marko, *Sveti Rok u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost, časopis za intelektualna i duhovna pitanja, Vol. XI, No. 2, Kršćanski akademski krug, Zagreb, 2013. 165.-182.
17. Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010. 229-264.
18. Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 45 (4), Split, 2010., str. 467-488.
19. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008.
20. Dragić, Marko, *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja*, Godišnjak Titius, 1. Split 2008.
21. Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008. 414-440.
22. Dragić, Marko, *Duša tilu besidila*, (Hrvatske pučke molitvene pjesme iz Bosne i Hercegovine), Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda, 1997.
23. Ivančan, Ivan, *Narodni plesovi Dalmaije – Zagora*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994.
24. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, Uvod u književnost, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
25. *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*, priredio Josip Kekez, SHK, MH, Zagreb 1996.

26. Zaninović, Joško, *Sv. Roko – Zaštitnik grada Drniša*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994.

ETNO-FILOLOŠKA BAŠTINA U DRNIŠKOM KRAJU

Sažetak

U ovom radu prikazan je nekadašnji život ljudi drniškog kraja. Poseban naglasak stavljen je na crkveno-pučku baštinu, odnosno običaje prilikom svetkovine blagdana kao što su Badnjak, Božić te Uskrs. Uz to, daje se pregled nekoliko književnouslymenih žanrova koji su karakteristični za drniško područje. Prikazane su usmene pučke lirske pjesme među kojima se ističe vjerska lirika te narodne pjesme izvođene na tradicionalnim glazbalima kao što su gusle i diple. Od ostalih običaja, spomenuto je ojkanje kao jedinstveno pučko pjevanje na području Dalmatinske zagore te kola kao narodni plesovi. Dio je to hrvatske ruralne tradicijske folklorne glazbe, odnosno izričaj običnog seljaka ovih prostora. Svatovski običaji, događaji iz svakodnevnog života, brojne poslovice ili zagonetke koje su karakteristične za nekadašnje vrijeme zapravo je ono što ostaje kao posebno i jedinstveno. Tradicijski običaji koji se čuvaju i pamte, prenošeni s generacije na generaciju godinama pamtljivi razlog su očuvanja usmene književnosti.

Ključne riječi: drniški kraj, baština, lirske pjesme, tradicijski običaji, usmena predaja.

ETNO PHILOGICAL HERITAGE IN DRNIŠ REGION

Summary

This work represents the past life of people around the city of Drniš and its surrounding area. Particular emphasis is placed on the church-folk heritage; customs around the feast holidays such as Christmas Eve, Christmas and Easter. Additionally, it is given a review of a handful of oral literary genres characterizing this area. Oral lyric poems are displayed, too, among which are the religious lyrics and folk songs performed on local traditional instruments such as (gusle) and (diple); instruments similar to fiddle and bagpipes. Speaking about other customs, it is mentioned that (ojkanje), kind of non-instrumental singing is a typical form of folk singing in the area of Dalmatian Zagora (Dalmatian hinterland) including a chorus as a form of traditional folk dance. All this is integral part of Croatian rural area's traditional music - and that is, the musical expression of ordinary peasants. Common habits, wedding events, situations from everyday life, numerous proverbs and riddles as a characteristic of past times, are actually what remains special and unique. Traditional customs are kept and remembered, passed from generation to generation, and, as a whole are reasons for the preservation of oral literature.

Key words: Drniš area, heritage, lyric poems, traditional customs, oral literature.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja DALIA Bojčić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce FILOZOFIJA / HRVATSKI JEZIK, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 20. 9. 2018.

Potpis

D Bojčić

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOĞ DJELA

kojom ja DALIA Bojčić, kao autor(ica) završnog rada dajem suglasnost Filozofskom fakultetu u Splitu, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

ETNO - FILOLOŠKA BAŠTINA U DRNIŠKOM KRAJU

koristi na način da ga, u svrhu stavljanja na raspolaganje javnosti, kao cjeloviti tekst ili u skraćenom obliku trajno objavi u javnoj dostupni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu, Sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Splitu te Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a sve u skladu sa *Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima* i dobrom akademskom praksom.

Korištenje završnog rada na navedeni način ustupam bez naknade.

Split, 20.9.2018.

Potpis

D. Bojčić